

ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਭਵਨ ਵਿਖੇ “ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਪ੍ਰਣਬ ਮੁਖਰਜੀ - ਇੱਕ ਸਟੇਟਸਮੈਨ” ਫੋਟੋ ਪੁਸਤਕ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਾਰੋਹ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸੰਬੋਧਨ ਦਾ ਮੂਲ-ਪਾਠ

Posted On: 02 JUL 2017 2:52PM by PIB Chandigarh

Text of PM's Address at the ceremony to release the photo book "President Pranab Mukherjee - A Statesman" at Rashtrapati Bhavan

ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਭਵਨ ਵਿਖੇ “ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਪ੍ਰਣਬ ਮੁਖਰਜੀ - ਇੱਕ ਸਟੇਟਸਮੈਨ” ਫੋਟੋ ਪੁਸਤਕ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਾਰੋਹ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸੰਬੋਧਨ ਦਾ ਮੂਲ-ਪਾਠ

ਸੰਨ 1875 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇੱਕ ਸੁਦ੍ਰਿਸ਼ਯ ਯਾਤਰਾ statemanship ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚਲੀ। ਕਈ ਪੜਾਅ ਆਏ ਕਈ ਰਾਹਵਰ ਆਏ, ਕਈ ਸੰਕਟ ਵੀ ਆਏ ਲੇਕਿਨ statesman ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਕੱਲ੍ਹ ਮੈਨੂੰ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸ਼੍ਰੀ ਆਰ.ਐਨ.ਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਈਰਾਨੀ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਬੜੇ ਪੱਕੇ ਆਲੋਚਕ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਬੜਾ ਮਜ਼ਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਵਿਅੰਗ ਵਿਨੋਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਇੱਕ ਮੌਕਾ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮਿਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਮੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਨਾ ਹੋਣ। ਅਸੀਂ ਇਤਿਹਾਸ ਪ੍ਰਤੀ ਚੇਤਨ ਸਮਾਜ (History conscious society) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਉੱਭਰੇ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖੋ ਹਰ ਛੋਟੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹਨ। ਹੁਣੇ ਮੈਂ ਪੁਰਤਗਾਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੋਆ ਅਤੇ ਪੁਰਤਗਾਲ ਵਿੱਚ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਸਨ ਚਲਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਜ਼ਿਰੋਕਸ ਕਾਪੀ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਏਨੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਪੱਤਰਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਾਰ ਜਦ ਮੈਂ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਪੱਤਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਗੋਆ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਯਾਨੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਪੱਤਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪਟਾਰਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੀ ਵਿਕਾਸ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਏਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਵੀ ਅਸੀਂ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਉੱਥੋਂ ਦੀਆਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖੰਘਾਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਮਹੱਤਵ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਘਟਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਚਲਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭਾਵੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਲਈ ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਹੁਣ ਇਹ ਤਾਂ ਇੱਕ ਤਸਵੀਰ ਯਾਤਰਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਦ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪਤਵੰਤੇ ਲੋਕ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਬੜੇ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਹਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਗਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੜੀ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬੱਸ ਏਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇਖਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਜ਼ਿੰਦਾ ਦਿਲ ਇਨਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਓਦੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿਸੇ ਫੋਟੋ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੇ ਕੈਮਰੇ ਵਿੱਚ ਕਲਿੱਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੱਲ੍ਹ ਜਦ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੇਖਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗੇ - ਅੱਛਾ! ਸਾਡੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਸਦੇ ਹਨ! ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਚ ਛੁਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੀ। ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਕਿੰਨਾਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਮਹਿਮਾਨ ਆਏ, ਸਾਈਜ਼ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਉੱਚਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਲੇਕਿਨ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦਾ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਿੰਨਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹੈ, ਬੇਹਿਸਾਬ ਗਰਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਯਾਨੀ ਕਿ ਪਦ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਅਤਿਰਿਕਤ ਵੀ ਮੇਰੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਇੱਕ ਇਨਸਾਨੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕੈਮਰੇ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜਦ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਸਨ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਾ ਤਾਂ ਇੰਨੇ ਕੈਮਰੇ ਸਨ, ਨਾ ਵਿਵਸਥਾ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਜਦ ਅਸੀਂ ਦੋ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੇਖੀਏ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀਆਂ - ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਝਾਡੂ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਸਫਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਮਾਈਕਰੋਸਕੋਪ ਵਿੱਚ ਬਰੀਕ ਅੱਖ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤੱਵ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਿੱਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋਇਆ ਹੋਇਗਾ। ਦੋ ਤਸਵੀਰਾਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਯਾਨੀ ਜੋ ਤਸਵੀਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਹ ਉਸ ਪਲ ਨੂੰ ਉਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਕੜਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਲ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਅਮਰ ਕਰ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਰਤਣ ਜੋਸ਼ੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸਟੇਟਸਮੈਨ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਖੂਬੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਰਾਹੀਂ SMS ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਛਪ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ SMS ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੱਤਰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਹੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਪੱਤਰ ਲਿਖਣਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਮਾਨਵ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਵਿਰਾਸਤ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਹ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਹੱਥ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ 25 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੇਖ ਛਪਦੇ ਸਨ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਏਨੀ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗੀ, ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਏਨਾ ਰਚਨਾਤਮਕ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਨਵੀਂ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵੀ ਰਹੇਗਾ।

ਇੱਕ ਜ਼ਮਾਨਾ ਸੀ ਜਦ ਆਟੋਗ੍ਰਾਫ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫ ਦੀ ਤਰਫ ਵਧੇ ਹੁਣ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਨ ਸੈਲਫੀ ਆ ਗਈ। ਦੇਖੋ ਬਦਲਾਅ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੈਲਫੀ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫ ਅਤੇ ਆਟੋਗ੍ਰਾਫ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਨ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਮੂਲ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਬਦਲਾਅ ਹੁੰਦੇ-ਹੁੰਦੇ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਕਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਪੂਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਰਾਜਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਮਾਫ

ਕਰਨਾ ਮੈਨੂੰ। ਏਥੇ ਕਾਫੀ ਅਖਬਾਰ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਝਰੋਖੇ ਦੇ ਉਸ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਕ ਜੀਵਨ ਜੀਣ ਵਾਲਾ, ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਇਨਸਾਨ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਰੋਜ਼ਮਰਾ ਦੀ ਆਪਾ-ਧਾਪੀ ਵਿੱਚ ਅਖਬਾਰ ਪਕੜ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਲੇਕਿਨ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਜਦ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਦ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਦੇਖੇ ਗਏ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਉੱਪਰ ਵੀ ਇੱਕ ਇਨਸਾਨ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਪ੍ਰਣਬ ਦਾ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਜਾਣ ਲਈ ਅਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਜਾਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੰਮ ਦੇ ਲਈ ਮੈਂ ਗੁਪਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਵਰੁਣ ਜੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ-ਬਹੁਤ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਮੇਰਾ ਸੁਭਾਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਅਪਾਤਕਾਲ ਆਇਆ, ਮੈਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੌਰਾਨ ਮੈਨੂੰ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ। Extreme, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਮਝਿਆ, ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ। ਸਾਡੇ ਏਥੇ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਦਿਆਪੀਠ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਧੀਰੂ ਭਾਈ ਦੇਸਾਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣਾ ਅਪਾਤਕਾਲ ਦੌਰਾਨ, ਪੱਕੇ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਹਨ। ਰਵਿੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਐਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਰੀਬ ਰਹਿ ਕੇ ਜੀਵਨ ਜੀਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ। ਜਾਰਜ ਫਰਨੈਂਡੇਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜੇ ਕਰੀਬ ਹੋ ਕੇ ਜੀਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ।

ਮੇਰੀ ਮੌਲਡਿੰਗ (moulding) ਵਿੱਚ ਉਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅਵਸਰ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਅੱਜ ਮੈਂ ਹੁਣ ਮਾਣ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਦਿੱਗਜ ਨੇਤਾ ਨਵਲ ਕਿਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਮਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ: ਕਿ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੁਭਾਗ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਣਬ ਦਾ ਦੀ ਉਂਗਲੀ ਪਕੜ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੈੱਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਸੁਵਿਧਾ ਮਿਲੀ। ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਬਲ ਰਿਹਾ।

ਮੈਂ ਐਸਾ ਇਨਸਾਨ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚਿੰਤਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੰਮ ਜਲਦੀ ਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਏ। ਅਗਰ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਾਂਗਾ? ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ.... ਸਾਡੇ ਏਥੇ ਖ਼ਬਰਾਂ ਤਾਂ ਲੀਕ ਕਰ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ। ਆਪ ਦੀ ਬੜੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਕਰੀਬ 8-9 ਵੱਜ ਗਏ ਹੋਣਗੇ, ਮੀਟਿੰਗ 9 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ-ਕਰੀਬ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਸਾਰਾ ਏਨੀ ਜਲਦੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਾਤ ਦੇ ਨੌਂ ਵਜੇ ਵੀ ਬੋਲਿਆ ਚਲੋ ਠੀਕ ਹੈ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਸਮਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਤਾਉਣਾ ਹੈ, ਸੋਚਾਂਗੇ। ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਵੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਪਿਤਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਹਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਅੰਤਰ-ਮਨ ਨਾਲ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਆਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਣਬ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਦੇਖੋ ਮੋਦੀ ਜੀ ਅੱਧਾ ਦਿਨ ਤਾਂ ਅਰਾਮ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪਏਗਾ ਕਿਉਂ ਏਨਾ ਦੌੜ ਰਹੇ ਹੋ? ਕੁਝ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਘੱਟ ਕਰੋ, ਆਪਣੀ ਤਬੀਅਤ ਦੇਖੋ। ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਭਾਈ ਜਿੱਤ ਹਾਰ ਤਾਂ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖੋਗੇ ਕਿ ਨਹੀਂ ਦੇਖੋਗੇ। ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਸਾਥੀ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਖਸੀਅਤ, ਇਹ ਸਨਮਾਨ, ਇਹ ਰੂਪ, ਰਾਸ਼ਟਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕੰਮ ਪ੍ਰਣਬ ਦਾ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਦਰਣੀਯ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਦਰ ਪੂਰਵਕ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅੱਜ ਭਾਈ ਵਰੁਣ ਜੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ ਇਸ ਅਨਮੋਲ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਟੇਟਸਮੈਨ ਗਰੁੱਪ ਨੂੰ ਵੀ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਬਹੁਤ-ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ।

